

- демографії та соц. дослідж. НАН України, 2009. – 106 с.
7. Кузьменко В.П. Развитие людської цивілізації на початку ХХІ століття у довгострокових прогнозах Миколи Кондратьєва і Питирима Сорокіна // Стратегічна панорама. – 2010. – № 1. – С. 107–115.
8. Інвестування української економіки. Монографія / За ред. А.І. Сухорукова. – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – 440 с.

А.А. Олешко **АНТИКРИЗИСНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ДЛИННОВОЛНОВОЙ ДЕПРЕССИИ КОНДРАТЬЕВСКОГО ЦИКЛА**

Предложены практические подходы к антикризисному регулированию экономики, которые направлены на преодоление длинноволновой депрессии Кондратьевского цикла. Обоснованы ключевые направления активизации научного потенциала и формирования шестого технологического уклада.

УДК 338.45.01

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ХЛІБА ТА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ УКРАЇНИ

О.С. Ралко,
Національний університет харчових технологій

Постановка проблеми. Кожне підприємство працює в ринкових умовах, тому вивчення ринку є важливим і невід’ємним елементом підприємницької діяльності. Обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні постійно скорочуються. Частка потужних підприємств у загальному виробництві хліба та хлібобулочних виробів значна і становить близько 90%. Проте встановити реальну частку, обсяги виробництва та обсяги реалізації малих підприємств, пекарень та міні-пекарень досить складно, оскільки не ведеться статистичного обліку цих суб’єктів. Таким чином, постає необхідність у всебічному дослідженні ринку хліба та хлібобулочних виробів в Україні з метою виявлення причин, наслідків та факторів, що на нього вплинули.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Означеними питаннями в Україні займаються В.Г. Федоренко, Є.В. Єрмаков, Ж.А. Говоруха, І.В. Федулова, К.Ю. Омельченко, Н.В. Остапченко, Н.П. Скригун, О.В. Михайленко, О.М. Васильченко, О.О. Терещенко, П.Т. Саблук, С.В. Пеструха, Т.В. Полінчик-Ярова, Т.В. Майорова та інші.

За офіційними даними, в натуральному виразі обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів підприємствами хлібопекарської промисловості в Україні протягом 1990–2011 рр. постійно скорочуються (рис. 1), проте автором зроблена спроба довести, що фактичні обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні, виходячи з їхнього споживання, не змінюються.

Метою статті є дослідження причин скорочення виробництва хліба та хлібобулочних виробів протягом 1990–2011 рр. в Україні, виявлення наявності/відсутності зв’язку між змінами добробуту населення, чисельності населення та зміною обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів.

Проаналізовано стан ринку хліба та хлібобулочних виробів України. Розглянуто основні чинники, що впливають на цей ринок. Досліджено залежність між зміною обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні та зміною чисельності її населення. Здійснено порівняння фактичного рівня споживання хліба та хлібобулочних виробів в Україні та обсягів їх виробництва.

Ключові слова: ринок хліба та хлібобулочних виробів України, фактичне споживання хліба, життєвий цикл галузі, динаміка обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні.

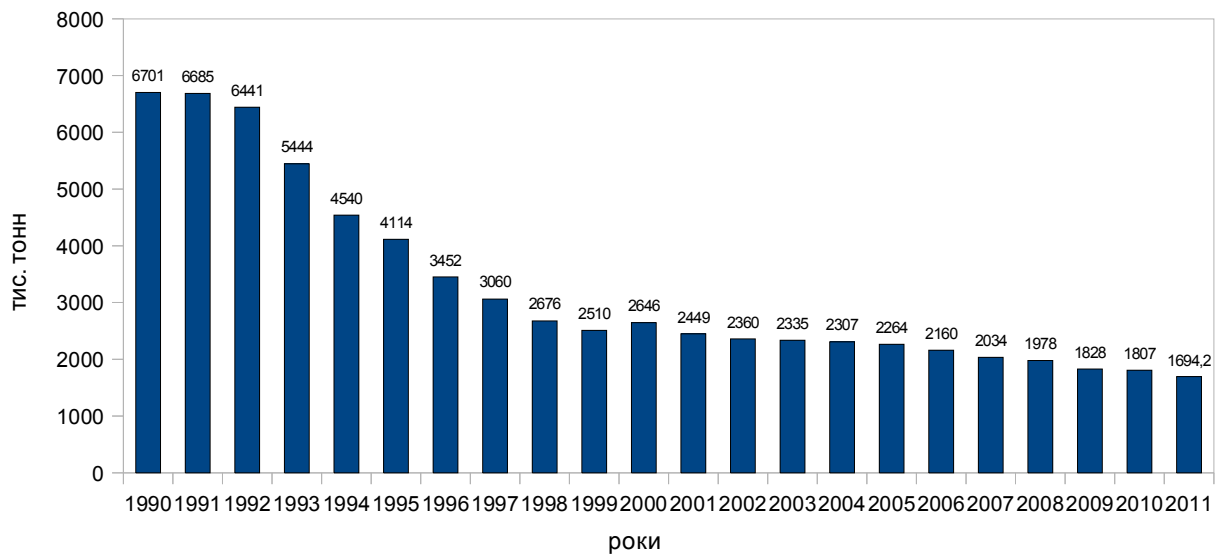

Рис. 1. Динаміка обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні за 1990–2011 рр., тис. Складено за даними [1–3].

Для прогнозування та визначення подальших перспектив розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів в Україні необхідно визначити стадію його життєвого циклу та оцінити її за зміною обсягів виробництва продукції.

На рис. 2 показано індекси виробництва хліба і хлібобулочних виробів за 1990–

2011 рр. (у % до 1990 р.). На основі вибірки даних за означений період побудовано логарифмічний тренд обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів для України. Коректність застосованої екстраполяційної моделі підтверджується високим значенням коефіцієнта детермінації, що складає 0,94.

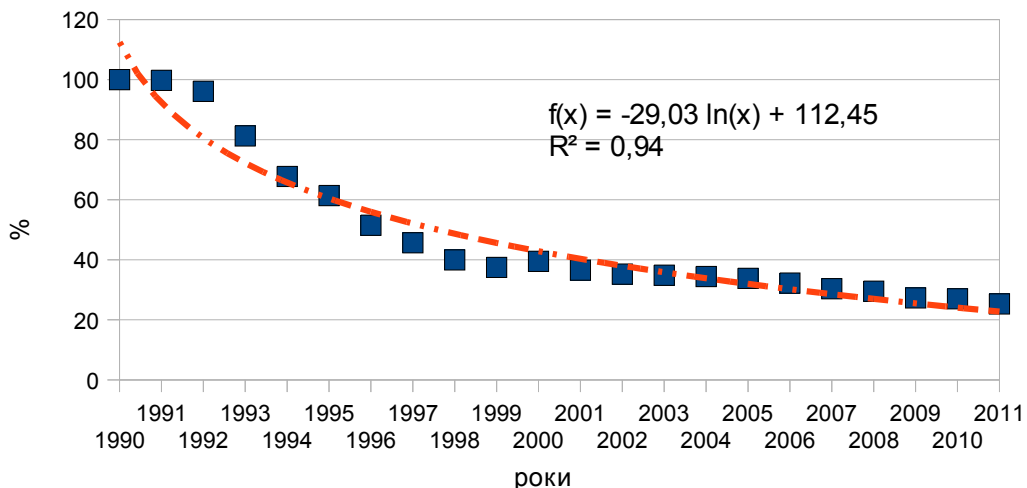

Рис. 2. Індекси виробництва хліба і хлібобулочних виробів за 1990–2011 рр. (у % до 1990 р.) Розраховано автором на основі [1–3].

Тренд свідчить, що за збереження існуючих тенденцій розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів виробництво цих продуктів і надалі знижуватиметься.

Зниження обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів протягом 1990–2011 рр. пов'язано: по-перше, зі скороченням чисельності населення України; по-

друге, із виникненням великої кількості малих підприємств, міні-пекарень, фізичних осіб-підприємців, облік виробництва продукції яких ускладнюється, та появою напівфабрикатів, заморожених виробів, що проходять мінімальну обробку в звичайних пічках, таким чином не потребуючи ані величезних площ, ані дорогого обладнання;

по-третє, зі зростанням купівельної спроможності населення України, завдяки чому відбувається перерозподіл грошової маси в бік дорожчих продуктів харчування; по-четверте, з появою хлібопічок, що уможливило приготування хліба в домашніх умовах; по-п'яте, зі зміною смаків споживачів та появою трендів здорового способу життя та здорового харчування, що лімітують щоденне споживання хліба та хлібобулочних виробів.

Поширеною є думка, що чим розвиненіша економіка країни, тим ближче фактичне споживання певного продукту харчування до раціональної норми. Особливо це твердження стосується рівня споживання хліба та хлібобулочних виробів, оскільки високий рівень їх споживання характерний для бідних країн. З цієї точки зору на довгострокову перспективу можна стверджувати, що ринок хліба та хлібобулочних виробів в Україні є насиченим. Проте, на думку автора, споживання хліба та хлібобулочних виробів у значних обсягах в нашій країні є традиційним, тому можна передбачити, що з розвитком економіки України фактичне споживання хліба та хлібобулочних виробів не зміниться в натуральному виразі, а смаки споживачів перемістяться з «соціальних» видів хліба та хлібобулочних виробів на «елітні».

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 р. № 656 «Про

затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» раціональна норма споживання хліба та хлібобулочних виробів для дітей віком до 6 років становить 43,8 кг на одну особу на рік, для дітей віком від 6 до 18 років – 79,1 кг, для працездатного населення – 101 кг, для непрацездатного – 100 кг на одну особу на рік. За інформацією аналітиків Універсальної інвестиційної групи, журналу «АгроПрофі», концерну «Хлібпром» та більшості операторів ринку хліба та хлібобулочних виробів, фактична норма споживання хлібних продуктів на одну особу в Україні протягом 1990–2011 рр. перевищує раціональну щорічну норму їх споживання. Варто зауважити, що статистичні дані фактичного споживання існують тільки по укрупненій групі хлібопродуктів, дані фактичного споживання хліба та хлібобулочних виробів по інших групах відсутні. Таким чином, для ринку хліба та хлібобулочних виробів слід встановити фактичні обсяги споживання розрахунково, виходячи з раціональних норм споживання для демографічних груп населення без урахування перевищення цих норм, на які вказують оператори ринку.

Для подальшого аналізу доцільно вивчити зміну чисельності населення України за досліджуваний період (рис. 3).

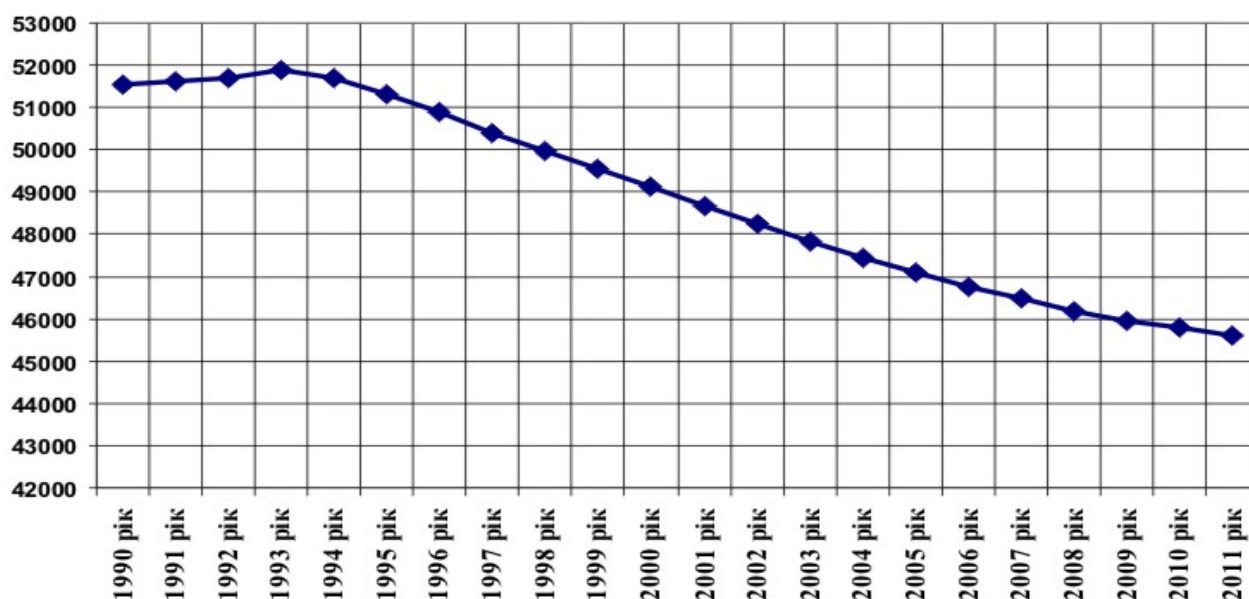

Рис. 3. Динаміка чисельності населення* України у 1990–2011 рр.

*Постійне населення станом на 1 січня (тис. осіб).

Джерело [4].

Таблиця 1. Динаміка обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів і чисельності населення України за 1990–2011 рр.

Рік	Обсяг виробництва хліба та хлібобулочних виробів, тис. т	Чисельність населення України, тис. осіб	Темп зміни обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів до 1990 р., %	Темп зміни чисельності населення України до 1990 р., %
1990	6701	51556,5	100	100
1991	6685	51623,5	99,76	100,13
1992	6441	51708,2	96,12	100,29
1993	5444	51870,4	81,24	100,61
1994	4540	51715,4	67,75	100,31
1995	4114	51300,4	61,39	99,5
1996	3452	50874,1	51,51	98,68
1997	3060	50400	45,66	97,76
1998	2676	49973,5	39,93	96,93
1999	2510	49544,8	37,46	96,1
2000	2646	49115	39,49	95,26
2001	2449	48663,6	36,55	94,39
2002	2360	48240,9	35,22	93,57
2003	2335	47823,1	34,85	92,76
2004	2307	47442,1	34,43	92,02
2005	2264	47100,5	33,79	91,36
2006	2160	46749,2	32,23	90,68
2007	2034	46465,7	30,35	90,13
2008	1978	46192,3	29,52	89,6
2009	1828	45963,3	27,28	89,15
2010	1807	45782,6	26,97	88,8
2011	1694,2	45598,2	25,28	88,44

З аналізу даних табл. 1 видно, що темпи зміни обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів та темпи зміни чисельності населення України не співпадають, за період з 1991 до 1994 р. вони взагалі різноспрямовані. Отже, можна зробити висновок, що на зміну обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів зміна чисельності населення України вплинула несуттєво.

Постає необхідність у визначенні інших причин і факторів, що вплинули на скорочення виробництва хліба та хлібо-

булочних виробів в Україні протягом 1990–2011 рр.

Основні показники виробництва хлібної продукції, розраховані на основі даних щодо чисельності населення України, рівня споживання хліба та хлібобулочних виробів на 1 особу в Україні відповідно до раціональної норми їх споживання для різних соціальних і демографічних груп та обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні, наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Основні показники виробництва і споживання хліба та хлібобулочних виробів за 1990–2011 рр.

Рік	Споживання хліба та хлібобулочних продуктів (розрахункове), тис. т	Обсяг виробництва хліба та хлібобулочних виробів, тис. т	Абсолютне відхилення обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів від споживання, тис. т	Відносне відхилення споживання хліба та хлібобулочних виробів від їх обсягу виробництва, %
1990	4762,65	6701	1938,35	40,7
1991	4771,43	6685	1913,57	40,1
1992	4782,89	6441	1658,11	34,67
1993	4800,52	5444	643,48	13,4
1994	4790,53	4540	-250,53	-5,23
1995	4757,97	4114	-643,97	-13,53
1996	4726	3452	-1274	-26,96
1997	4689,73	3060	-1629,73	-34,75
1998	4659,65	2676	-1983,65	-42,57
1999	4633,03	2510	-2123,03	-42,82
2000	4606,51	2646	-1960,51	-42,56
2001	4577,02	2449	-2128,02	-46,49
2002	4550,93	2360	-2190,93	-48,14
2003	4523,57	2335	-2188,57	-48,38
2004	4497,69	2307	-2190,69	-48,71
2005	4473,2	2264	-2209,2	-49,39
2006	4446,56	2160	-2286,56	-51,42
2007	4424,15	2034	-2390,15	-54,03
2008	4400,8	1978	-2422,8	-55,05
2009	4378,84	1828	-2550,84	-58,25
2010	4360,45	1807	-2553,45	-58,56
2011	4341,53	1694,2	-2647,33	-60,98

З табл. 2 можна зробити наступні припущення: у структурі попиту на хліб та хлібобулочні вироби 50% потреби задовольняють хлібокомбінати, а інші 50% забезпечують малі підприємства, домогосподарства, власні виробництва супермаркетів тощо; зниження споживання хліба та хлібобулочних виробів за 1990–2011 рр. відбулося незначними темпами, тоді як скорочення виробництва хліба та хлібобулочних продуктів йшло значно швидшими темпами, що зумовило збільшення в структурі споживання частки малих підприємств. Так, якщо

у 1990 р. хлібокомбінати та потужні підприємства України випускали 59,3% хліба та хлібобулочних виробів, що споживалися населенням, то у 2011 р. продукцією хлібокомбінатів забезпечується лише 39,02% ринку. Беручи до уваги досить низьку якість готової продукції малих підприємств-виробників хліба та хлібобулочної продукції, можна розглядати різницю між споживанням хліба та хлібобулочних виробів в Україні та обсягами їх виробництва як потенційний ринок збуту для хлібокомбінатів.

На думку автора, споживання хліба та

хлібобулочних виробів, з огляду на різницю офіційних обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні, і дає той обсяг, який випускається малими підприємствами,

домашніми господарствами, пекарнями, міні-пекарнями та власними виробництвами супермаркетів (рис. 4).

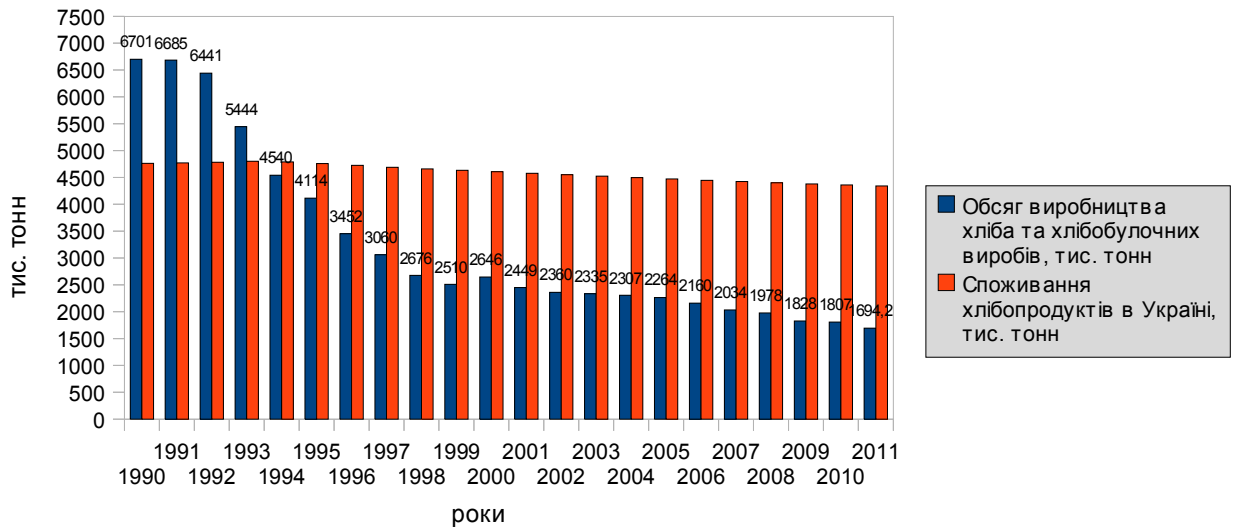

Рис. 4. Споживання населенням України хліба і хлібобулочних виробів та обсяги їх виробництва за 1990–2011 рр., тис. т.

Отже ринок споживання хліба та хлібобулочних виробів України практично не зазнав змін з 1990 до 2011 р., його обсяг залишався в середньому на рівні 4600 тис. т хліба та хлібобулочних виробів на рік. А зміни в офіційних обсягах виробництва хліба та хлібобулочних виробів відбулися через перерозподіл ринкових часток між підприємствами всередині галузі.

Висновки. Для України є традиційними значні обсяги споживання хліба та хлібобулочних виробів та значні обсяги їх виробництва. Протягом 1990–2011 рр. від-

бувся перерозподіл ринку хлібопекарної галузі між великими виробниками продукції – хлібозаводами та малими підприємствами й домогосподарствами. На думку автора, основними чинниками зниження обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів протягом досліджуваного періоду є нарощування виробництва хлібопродуктів малими підприємствами, пекарнями, міні-пекарнями, домогосподарствами та власними виробництвами супермаркетів і зменшення чисельності населення України.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2001 р. – К.: Держкомстат України, 2002.
2. Статистичний щорічник України за 2010 р. – К.: Держкомстат України, 2011.
3. Статистичний щорічник України за 2011р. – К.: Держкомстат України, 2012.
4. http://da-ta.com.ua/guest_atricle/2145.htm

Ралко А.С.

ИССЛЕДОВАНИЯ РЫНКА ХЛЕБА И ХЛЕБОБУЛОЧНЫХ ИЗДЕЛИЙ УКРАИНЫ

Проанализирован рынок хлеба и хлебобулочных изделий Украины. Рассмотрены основные факторы, влияющие на этот рынок. Исследована зависимость между изменениями объемов производства хлеба и хлебобулочных изделий в Украине и изменением численности ее населения. Проведено сравнение фактического уровня потребления хлеба и хлебобулочных изделий в Украине и объемов их производства.